

Ευρωπαϊκό Συμβούλιο
Ο Πρόεδρος

ΤΥΠΟΣ
EL

ΛΟΓΟΣ
EUCO 246/14
PRESSE 578
PR PCE 215
Βρυξέλλες, 7 Νοεμβρίου 2014

Herman Van Rompuy
Πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου
«Κοιτάζοντας πίσω, κοιτάζοντας μπροστά»

Λόγος στη διάσκεψη «Dove na l'Europa» - «Η κατάσταση της Ένωσης»
(Accademia dei Lincei)

Με χαρά μου παίρνω το λόγο σε αυτήν εδώ τη διάσκεψη στη Ρώμη. Στο Palazzo Corsini, έναν τόπο αφιερωμένο στις τέχνες και τις επιστήμες..., και μπροστά σε ένα τόσο διακεκριμένο ακροατήριο. Την τελευταία πενταετία έχω έλθει επανειλημμένα στη Ρώμη, για διάφορες αξιοσημείωτες συνεδριάσεις - στο Palazzo Chigi, στο Quirinale... - αλλά σήμερα νιώθω ευτυχής που απευθύνομαι σε ένα δημόσιο φόρουμ.

Έχουμε μπει σε μια εποχή πολιτικής ανανέωσης για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Αρχίζει ένας νέος πενταετής κύκλος: αυτή την εβδομάδα ανέλαβε τα καθήκοντά της η νέα Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ενώ την 1η Δεκεμβρίου το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο θα αποκτήσει ένα νέο Πρόεδρο, τον Donald Tusk, που θα με διαδεχθεί. Θα ήθελα να χαιρετίσω επίσης την ιταλική Προεδρία του Συμβουλίου των Υπουργών!

Το 2014 είναι ταυτόχρονα μια χρονιά επετείων - τα εκατό χρόνια από τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο και μεθαύριο τα εικοσιπέντε χρόνια από την πτώση του τείχους του Βερολίνου... - που δεν ήταν μόνο γερμανικό, αλλά και πανευρωπαϊκό γεγονός. Είναι λοιπόν μια καλή στιγμή για να ασχοληθούμε με το θέμα «Κοιτάζοντας πίσω, κοιτάζοντας μπροστά».

Για να εναρμονιστώ με το πνεύμα της συνάντησής μας - «*Lo Stato dell'Unione*» -, θα ήθελα οι παρατηρήσεις μου να έχουν σχετικά πανοραμικό χαρακτήρα. Σκοπεύω να μοιραστώ μαζί σας τρεις σειρές σκέψεων.

Πρώτον, σχετικά με την οικονομική κρίση και την τρέχουσα οικονομική κατάσταση.

Κατά δεύτερο λόγο, μερικά πρακτικά και θεσμικά διδάγματα από την πείρα μου ως Προέδρου του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, μεταξύ άλλων σχετικά με το ρόλο του σώματος στην εξωτερική πολιτική.

Κατά τρίτο λόγο, τέλος, έναν ευρύτερο προβληματισμό όσον αφορά την αντιμετώπιση της Ευρώπης από τους πολίτες και το πώς μπορεί η Ένωση να τους φροντίζει και να τους προστατεύει καλύτερα.

Η οικονομική και χρηματοπιστωτική κρίση - είναι η υποχρεωτική αφετηρία τόσο για να κοιτάξουμε πίσω όσο και για να κοιτάξουμε μπροστά. Η επόμενη πενταετία θα επηρεαστεί αναγκαστικά από την περίοδο που αφήνουμε πίσω μας. Η Ευρώπη έχει αλλάξει. Πέρασαμε μια περίοδο δύσκολη και κάποτε οδυνηρή. Η αλληλεγγύη μεταξύ των χωρών μας δοκιμάστηκε. Το ξεπεράσαμε όμως.

Το σημαντικότερο δίδαγμα από την κρίση της ζώνης του ευρώ είναι ότι συνειδητοποιήσαμε πλήρως την αλληλεξάρτησή μας. Ό,τι συμβαίνει σε μία από τις χώρες μας, μπορεί να θίξει το σύνολο. Η μοίρα μιας χώρας 10 εκατομμυρίων κατοίκων (όπως η Ελλάδα) επηρεάζει τη νομισματική ζώνη των 350 εκατομμυρίων, ακόμη και την παγκόσμια οικονομία. Οι κυβερνήσεις τα έχουν συνειδητοποιήσει πλέον όλα αυτά, αν και χρειάστηκαν κάποιο χρόνο. Το ίδιο ισχύει και για την κοινή γνώμη - που χρειάστηκε ακόμη περισσότερο χρόνο, όπως είναι φυσικό. Ξεπεράσαμε την υπαρξιακή απειλή για τη ζώνη του ευρώ, κερδίσαμε αυτή τη μάχη - με αντιπάλους μας Κασσάνδρες και καιροσκόπους!

Το άλλο σημαντικό δίδαγμα από την κρίση ήταν ότι, για την αντιμετώπιση της αλληλεξάρτησης, χρειαστήκαμε και εξακολουθούμε να χρειαζόμαστε «περισσότερη Ευρώπη» (ιδίως στη ζώνη του ευρώ). Επιβάλλεται να ενισχύσουμε την Οικονομική και Νομισματική Ένωση.

Μεγάλο τμήμα των εργασιών μας τα προηγούμενα χρόνια αφιερώθηκε σε αυτό το σκοπό, με αποτέλεσμα να διαθέτουμε ισχυρότερη αρχιτεκτονική για την ΟΝΕ σήμερα απ' ό,τι πριν από μια πενταετία. Με καλύτερη δημοσιονομική και μακροοικονομική εποπτεία, με ταμεία διάσωσης και, επίσης, από αυτή την εβδομάδα, με την επιτήρηση όλων των τραπεζών της ζώνης του ευρώ από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα. Πρόκειται για την αρχή της τραπεζικής ένωσης - που αποτελεί ίσως το μεγαλύτερο βήμα για την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση από την ίδια τη δρομολόγηση του ευρώ.

Θα χρειαστεί όμως να γίνουν ακόμη περισσότερα, ιδίως σε θέματα οικονομικού συντονισμού. Δεν μπορούμε να έχουμε κοινό νόμισμα και δεκαεννέα χωριστές οικονομικές πολιτικές. Απαιτείται κάποια στοιχειώδης σύγκλιση.

Αυτό είναι ένα σημείο που με στενοχωρεί προσωπικά. Στον τομέα του οικονομικού συντονισμού θα προτιμούσα να είχαμε προχωρήσει ακόμη περισσότερο απ' όσο καταφέραμε στη διάρκεια της θητείας μου. Υπέβαλα μια πρόταση που δεν κέρδισε αρκετή υποστήριξη. Αν όμως κάποιος μπορεί να αγνοήσει μια λύση, αυτό δεν σημαίνει ότι μπορεί να αγνοήσει το πρόβλημα.

Δεν με ξαφνιάζει λοιπόν το γεγονός ότι από το Δεκέμβριο ήδη, για την πρώτη σύνοδο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου υπό το διάδοχό μου, το θέμα επανέρχεται στην ημερήσια διάταξη. Την απόφαση έλαβε το τελευταίο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο υπό την προεδρία μου, πριν από δύο εβδομάδες.

Σήμερα, ασφαλώς, η τρέχουσα οικονομική συζήτηση αφορά άλλα θέματα. Μιλάμε πλέον για ανάπτυξη, μεταρρυθμίσεις, αναζήτηση της κατάλληλης ισορροπίας στις διάφορες χώρες και μεταξύ τους. Η οικονομική κρίση έχει μεγαλύτερη διάρκεια απ' ό,τι περιμέναμε ή ελπίζαμε μετά την επάνοδο της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας στη ζώνη του ευρώ το φθινόπωρο του 2012. Γιατί συμβαίνει αυτό;

Η ανάπτυξη είναι χαμηλή κυρίως επειδή το δυναμικό μας για διαρθρωτική ανάπτυξη είναι χαμηλό, γύρω στο 0,5 % αυτή τη στιγμή. Ο λόγος είναι τα υψηλά επίπεδα ανεργίας και τα πολύ χαμηλά επίπεδα επενδύσεων. Στο κάτω κάτω, η ανάπτυξη είναι το άθροισμα της αύξησης ωρών εργασίας και παραγωγικότητας. Η έλλειψη θέσεων εργασίας και επενδύσεων ασκεί πίεση και στους δύο αυτούς παράγοντες. Αυτό σημαίνει ότι η «κυκλική» επιστροφή στην ανάπτυξη πολύ σύντομα αντιμετωπίζει διαρθρωτικά όρια.

Πέρα από αυτό, υπήρξαν αρνητικοί εξωτερικοί παράγοντες. Η γεωπολιτική αβεβαιότητα μειώνει την εμπιστοσύνη προς την Ευρώπη και οι επιδόσεις των χωρών BRICS - χαμηλότερες από τις αναμενόμενες στην περίπτωση της Κίνας και πραγματικά χαμηλές στις περιπτώσεις της Ρωσίας και της Βραζιλίας - επιβάρυναν τις εξαγωγές μας και συνεπώς τη βασιζόμενη στις εξαγωγές ανάπτυξη ορισμένων χωρών μας.

Δεν θα πρέπει να αναζητήσουμε τα αίτια της χαμηλής οικονομικής ανάπτυξης από την πλευρά της νομισματικής πολιτικής, όσο κι αν θα μας βόλευε αυτό. Ούτε θα πρέπει να τα αναζητήσουμε από την πλευρά της δημοσιονομικής πολιτικής, αφού εφέτος το καθαρό αποτέλεσμα των προϋπολογισμών στην ανάπτυξη ήταν ουδέτερο. Τα τελευταία χρόνια η Ευρώπη επιδεικνύει δημοσιονομική ευελιξία, δίνοντας έμφαση όχι τόσο στο ονομαστικό ύψος των ελλειμμάτων, όσο στο διαρθρωτικό έλλειμμα. Το αποδεικνύουν οι επιπλέον προθεσμίες που συμφωνήθηκαν το 2013 ώστε να μην υπερβαίνουν οι χώρες το ανώτατο όριο του 3 % που έχει θέσει η Συνθήκη του Μάαστριχτ.

Τώρα πρέπει να επικεντρωθούμε στις διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις. Οι μεταρρυθμίσεις αυτές είναι απαραίτητες σε όλες τις χώρες (ακόμη και στη Γερμανία). Ο κόσμος αλλάζει διαρκώς: κανείς δεν μπορεί να επαναπαυθεί στις χθεσινές προσπάθειες ή στις σημερινές δάφνες του.

Η πρώτη μας προτεραιότητα θα πρέπει να είναι η βελτίωση της λειτουργίας των αγορών εργασίας. Επιβάλλεται να εξαλειφθεί η δυαδικότητα μεταξύ αυτών που είναι ήδη ενταγμένοι στην αγορά εργασίας και εκείνων που βρίσκονται εκτός, μεταξύ όσων εργάζονται με σύμβαση ορισμένου χρόνου και όσων απασχολούνται με επισφαλείς όρους ή δεν εργάζονται καθόλου - πολύ συχνά γυναικών, νέων, μεταναστών... Η δυαδικότητα αυτή αποτελεί για πολλές χώρες το κύριο αίτιο της απότομης αύξησης της ανεργίας κατά τη διάρκεια της κρίσης.

Άλλες ουσιώδεις διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις αφορούν την ενιαία αγορά (ένα θέμα που ενδιαφέρει ιδιαίτερα το Γερουσιαστή Monti...) καθώς και την ενεργειακή ένωση, την ψηφιακή αγορά και, φυσικά, το χώρο έρευνας και καινοτομίας.

Πριν από δύο εβδομάδες, στο τελευταίο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο υπό την προεδρία μου, οι ευρωπαίοι ηγέτες επιδοκίμασαν την πρόθεση της νέας Ευρωπαϊκής Επιτροπής να προωθήσει επιπλέον επενδύσεις ύψους έως 300 δισεκατομμυρίων ευρώ την επόμενη τριετία. Η ευθύνη των κρατών μελών όσον αφορά τις επενδύσεις αλλά και τις μεταρρυθμίσεις είναι μεγάλη. Και δεν πρέπει να ξεχνάμε: η προώθηση των επενδύσεων, από οικονομική άποψη, σημαίνει δράση στην πλευρά της ζήτησης και στην πλευρά της προσφοράς!

Η τρέχουσα οικονομική κατάσταση είναι περίπλοκη, για το λόγο ότι δεν έχουμε μόνο χαμηλή ανάπτυξη, αλλά και εξαιρετικά χαμηλό πληθωρισμό - ακόμη περισσότερο στις χώρες της ζώνης του ευρώ απ' ό,τι στα άλλα κράτη μέλη. Αυτό επιβαρύνει τόσο το δημόσιο όσο και το ιδιωτικό χρέος (που είναι υπερβολικά υψηλά) και κατά συνέπεια και τις επενδύσεις.

Έτσι δικαιολογείται, όπως ανέφερα πριν από λίγες μέρες στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, η ανάγκη να κινητοποιήσουμε μέσα, χωρίς απαγορευτικά, χωρίς φόβο, χωρίς εμμονές, χωρίς ιδεολογικές προκαταλήψεις, με ένα μείγμα βραχυπρόθεσμων και μακροπρόθεσμων στόχων και με σεβασμό προς τις θεμελιώδεις αρχές της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης. Ολόκληρο το κοινωνικοοικονομικό μας σύστημα στηρίζεται στην ανάπτυξη και την απασχόληση. Αυτό το έχει συνειδητοποιήσει πολύ καλά ο καθένας.

Θα ήθελα να προσθέσω μια στρατηγική παρατήρηση. Εάν δεν μπορέσουμε να παρουσιάσουμε απτά αποτελέσματα στους πολίτες από την άποψη της ανάπτυξης και της απασχόλησης τα επόμενα χρόνια..., εάν δεν μπορέσουμε να αποδείξουμε ότι όλες αυτές οι θυσίες και προσπάθειες αποφέρουν καρπούς..., το ευρωπαϊκό ιδεώδες θα υποστεί βαρύτατη πίεση.

Η ψήφος κατά της Ευρώπης τον περασμένο Μάιο δεν εμποδίζει τη λειτουργία των θεσμών της ΕΕ. Χωρίς όμως προοπτική και ελπίδα για μια καλύτερη ζωή, οι επόμενες ευρωεκλογές και οι προσεχείς εθνικές εκλογές μπορεί να έχουν καταστροφικά αποτελέσματα. Το διακύβευμα είναι σημαντικό. Πρέπει να το συνειδητοποιήσουμε απόλυτα αυτό. Η επόμενη πενταετία θα είναι εξίσου κρίσιμη με την προηγούμενη.

Πρόσεξα ότι θα βρίσκονταν στο ακροατήριο πολλοί διακεκριμένοι νομικοί, επαγγελματίες του τομέα του δικαίου και καθηγητές - όπως ο Giuliano Amato (*il Dottor Sottile*) και ο Joseph Weiler, με τους οποίους έχω συζητήσει στο παρελθόν... Σκέφτηκα λοιπόν ότι θα είχε ενδιαφέρον να μοιραστώ μαζί σας κάποιες σκέψεις θεσμικού περιεχομένου για την πείρα που απέκτησα κατά την άσκηση του αξιώματός μου και για τον τρόπο με τον οποίο διαμόρφωσα το ρόλο του Προέδρου.

Το αξίωμα αυτό ήταν τόσο καινούργιο για μένα όσο και για οποιονδήποτε άλλο. Η εκλογή μου έγινε στις 19 Νοεμβρίου 2009. Δεν θα ξεχάσω ποτέ εκείνη τη στιγμή. Είχα ετοιμάσει μια δήλωση για τον τύπο, όπου εξέφραζα μια ιδέα μου. Αξίζει, νομίζω, να την επαναλάβω εδώ. Δεν έχει κανείς συχνά την ευκαιρία να επανέλθει ανερευθρίαστα σε μια παλιά του δήλωση. Είχα αναφέρει τότε: «Κάθε χώρα θα πρέπει να εξέρχεται νικήτρια από τις διαπραγματεύσεις. (...) Ως Πρόεδρος του Συμβουλίου θα τείνω ενήκοον ους προς όλους και θα διασφαλίζω ότι οι αποφάσεις μας παράγουν αποτελέσματα για όλους.» Είχα προσθέσει τα εξής: «Υπήρξε πολλή συζήτηση σχετικά με το προφίλ του μελλοντικού Προέδρου, αλλά μόνον ένα προφίλ είναι δυνατό, αυτό του διαλόγου, της ενότητας και της δράσης.»

Οι νομικοί εμπειρογνώμονες ανάμεσά σας γνωρίζουν ασφαλώς ότι η Συνθήκη ΕΕ καθορίζει το ρόλο και τα καθήκοντα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και του Προέδρου του σε λίγες μόνο γραμμές. Το σώμα αυτό δεν διαθέτει νομοθετική εξουσία και δεν συμμετέχει στις εκτελεστικές αποφάσεις. Πρόκειται κατ' ουσία για ένα πολιτικό σώμα και έχει ως ρόλο να παρέχει γενικές κατευθύνσεις. Ή, κατά τη διατύπωση της Συνθήκης, να «παρέχει στην Ένωση την αναγκαία για την ανάπτυξη της ώθηση» και να «καθορίζει τους γενικούς πολιτικούς προσανατολισμούς και προτεραιότητές της».

Ο προορισμός του θεσμικού οργάνου δεν είναι να συμμετέχει στις καθημερινές εργασίες - τα άλλα θεσμικά όργανα είναι πολύ πιο ενδεδειγμένα για το σκοπό αυτό μέσα στο δοκιμασμένο πλαίσιο της «κοινοτικής μεθόδου» - αλλά να αναλαμβάνει δράση σε ειδικές περιπτώσεις: τροποποίηση της Συνθήκης, κατάρτιση του προϋπολογισμού αλλά και αντιμετώπιση κρίσεων...

Στη Συνθήκη (και τα κενά της) θα παρατηρήσετε επίσης ότι ο Πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου έχει σχετικά σύντομη θητεία (δυόμισι έτη, με δυνατότητα μιας ανανέωσης), δεν έχει δημοσιονομική ευθύνη, δεν διαθέτει δική του διοίκηση ούτε δικαιούται να διορίζει και επικουρείται από πολύ ολιγάριθμο προσωπικό.

Πρόκειται για ένα παράδοξο: το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο θεωρείται γενικά η υψηλότερη πολιτική αρχή στην Ένωση, αλλά η περιγραφή καθηκόντων και οι επίσημες αρμοδιότητες του Προέδρου του είναι μάλλον αόριστες ή και στοιχειώδεις. Πολλά εξαρτώνται λοιπόν από τον τρόπο άσκησης ή αξιοποίησης των καθηκόντων! Για να το θέσω διαφορετικά: ό,τι δεν προβλεπόταν επίσημα, έπρεπε να καθιερωθεί ανεπίσημα.

Αρχίζουμε από κάτι απλό: την οικοδόμηση εμπιστοσύνης. Η οικοδόμηση εμπιστοσύνης είναι κατά τη γνώμη μου ίσως το σημαντικότερο καθήκον του Προέδρου του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου. Η οικοδόμηση εμπιστοσύνης μεταξύ ηγετών, μεταξύ θεσμικών οργάνων, μεταξύ χωρών: αυτή είναι η βάση της λήψης πολιτικών αποφάσεων. Ιδίως όταν οι αποφάσεις είναι δύσκολες και όταν πρέπει να ληφθούν με συναίνεση, όπως συμβαίνει συνήθως στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο.

Πώς επιτυγχάνεται η οικοδόμηση εμπιστοσύνης; Πρέπει να συναντά κανείς ανθρώπους, να τους ακούει, να λαμβάνει υπόψη του τις απόψεις του. Ας πούμε, καθ' όλη τη διάρκεια της θητείας μου φρόντισα να επισκέπτομαι όλα τα μέλη του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στις πρωτεύουσές τους, κατ' αρχήν μια φορά το χρόνο. Όταν κανείς συνομιλεί με τους προέδρους και πρωθυπουργούς στο δικό τους περιβάλλον εργασίας - από το Ελσίνκι στη Λευκωσία και από το Δουβλίνο στη Σόφια - αποκτά πολύ καλύτερη ιδέα για τις δυνάμεις που τους ωθούν. Και, με την ιδιότητα του τακτικού επισκέπτη στα κυβερνητικά μέγαρα σε άλλες πρωτεύουσες, δεν μπορώ να μην παρατηρήσω ότι τα περισσότερα από αυτά δείχνουν, δεν θα έλεγα πλούσια ή πολυτελή, αλλά πιο ευχάριστα από τα σοβιετικού τύπου γραφεία που έχουμε στις Βρυξέλλες!

Όλες οι προσπάθειες για την οικοδόμηση εμπιστοσύνης έφεραν αποτελέσματα σε στιγμές ανάγκης, σε στιγμές κρίσης. Ζήσαμε δυστυχώς τέτοιες στιγμές. Η κρίση του ευρώ και η κατάσταση στην Ουκρανία ξεχωρίζουν μεταξύ τους. Λίγες λέξεις για το ρόλο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου σε κάθε περίπτωση.

Είναι αλήθεια ότι η χρηματοπιστωτική και οικονομική κρίση αντιμετωπίστηκε σαφέστατα από τους εθνικούς ηγέτες της Ευρώπης αυτοπροσώπως - ιδίως κατά την περίοδο 2010-2012. Δύο είναι οι κύριοι λόγοι για την τακτική αυτή.

Πρώτον, διακυβεύονταν πολύ μεγάλα χρηματικά ποσά. Η κρίση του δημόσιου χρέους, όπως η τραπεζική κρίση που προηγήθηκε, απαιτούσε να χρησιμοποιηθούν τα χρήματα των φορολογουμένων. Ο κοινός προϋπολογισμός της ΕΕ είναι σχετικά μικρός (γύρω στο 1 % του ΑΕΠ) και κατά συνέπεια τα θεσμικά όργανα της Ένωσης δεν μπορούσαν να δράσουν αποφασιστικά με τις δικές τους δυνάμεις. Έπρεπε να αναλάβουν δράση τα κράτη μέλη. Και τα ποσά ήταν τέτοια ώστε στις περισσότερες χώρες η απόφαση μπορούσε να ληφθεί μόνο στο υψηλότερο πολιτικό επίπεδο... σε κάθε Palazzo Chigi και κάθε Quirinale της Ένωσης μας... Η ανάγκη χρήσης εθνικών χρημάτων και συνεπώς η συμμετοχή των εθνικών ηγετών και των εθνικών κοινοβουλίων ήταν απλώς αναπόδευκτης.

Δεύτερος λόγος: σε καιρούς κρίσης τα θεσμικά όργανα που λειτουργούν με ανάθεση αρμοδιοτήτων φθάνουν γρήγορα τα όριά τους. Η Ένωση μπορεί να δράσει μόνο σε τομείς όπου οι κυβερνήσεις της έχουν αναθέσει από κοινού σχετική αρμοδιότητα. Όταν όμως πρόκειται για αχαρτογράφητο έδαφος και πρέπει να θεσπιστούν νέοι κανόνες, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο μπορεί να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο.

Παρ' όλ' αυτά, ακόμη και αν υποχρεωθήκαμε να χρησιμοποιήσουμε αυτή τη «διακυβερνητική» οδό, στην πραγματικότητα από το έργο μας προέκυψαν ισχυρότερα κεντρικά θεσμικά όργανα. Η Επιτροπή έλαβε εξουσία μάλλον χωρίς προηγούμενο όσον αφορά την εξέταση των προϋπολογισμών και των οικονομικών πολιτικών (όπως βλέπουμε τις τελευταίες εβδομάδες...). Το Κοινοβούλιο ασκεί μεγαλύτερη επιρροή. Στις αρχές της εβδομάδας η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα άρχισε να επιτηρεί όλες τις τράπεζες της ζώνης του ευρώ. Εξυπακούεται ότι αυτές οι νέες αρμοδιότητες απαιτούν προηγούμενη έγκριση από όλες τις ενδιαφερόμενες χώρες.

Αυτό με οδηγεί να αναφερθώ στο ρόλο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στις εξωτερικές υποθέσεις. Ενώ τα πρώτα δύο-τρία χρόνια κυριαρχήθηκαν από την οικονομική κρίση, τον τελευταίο χρόνο η πολιτική μας προσοχή στράφηκε περισσότερο στον κόσμο γύρω μας. Και ιδίως στην Ουκρανία. Αυτό είναι αδιαμφισβήτητο.

Η κρίση της Ουκρανίας ήταν και είναι η σοβαρότερη απειλή για την ευρωπαϊκή ασφάλεια από το τέλος του Ψυχρού Πολέμου. Η εισβολή στην Κριμαία, τον περασμένο Μάρτιο, αποτέλεσε κρίσιμη καμπή. Ασφαλώς είχαν προηγηθεί βαρυσήμαντα γεγονότα στην Ουκρανία και ακολούθησαν άλλα έως σήμερα - αλλά η αποφασιστική στιγμή ήταν αυτή. Όταν δεν σέβεται τα σύνορα, δεν σέβεται την ειρήνη.

Στις αρχές Μαρτίου συγκάλεσα επείγουσα σύνοδο για την Ουκρανία. (Ήταν η δεύτερη μόνο σύνοδος του είδους αυτού στον τομέα των εξωτερικών υποθέσεων: η πρώτη είχε διεξαχθεί πριν από τρία χρόνια, σχετικά με τη Λιβύη, και ήταν επίσης πολύ σημαντική.)

Στη σύνοδο για την Ουκρανία, μετά την Κριμαία, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο καθόρισε την ανταπόκριση της Ένωσης. Προς την Ουκρανία: πολιτική στήριξη, μέσω της Συμφωνίας Σύνδεσης, και στήριξη των μεταρρυθμίσεων. Προς τη Ρωσία: κυρώσεις σε τρία στάδια, ώστε να αλλάξει τη συμπεριφορά της. Έκτοτε έχουμε παραμείνει πιστοί σε αυτή τη διττή προσέγγιση.

Στην πραγματικότητα το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο δεν αντιμετωπίζει τόσο συχνά θέματα σχετικά με τις εξωτερικές υποθέσεις. Οι περισσότεροι πρόεδροι και πρωθυπουργοί αφήνουν συνήθως το έργο αυτό στους υπουργούς εξωτερικών τους (όπως, υπό κανονικές συνθήκες, προτιμούν να αφήνουν τα χρηματοοικονομικά θέματα στους υπουργούς εθνικής οικονομίας!). Όταν όμως το πρόβλημα αποκτά καθαρά πολιτικό χαρακτήρα, όπως στη συγκεκριμένη περίπτωση διαπιστώθηκε ότι επρόκειτο για τη σταθερότητα στην ήπειρό μας, την ενεργειακή εξάρτηση, τη βλάβη της Ρωσίας και την επακόλουθη πιθανή ζημία των οικονομιών μας, όλοι οι εθνικοί ηγέτες θέλουν να συμμετάσχουν αυτοπροσώπως -έτσι κι εδώ κανείς δεν έκανε πίσω. Χωρίς αμφιβολία και υπό το διάδοχό μου Donald Tusk η συμμετοχή των ηγετών στην αντιμετώπιση του ουκρανικού προβλήματος θα συνεχιστεί όσο είναι αναγκαίο. Η πρόσφατη ενεργειακή συμφωνία για το χειμώνα ήταν ένα θετικό βήμα. Η αναγνώριση των «εκλογών» στο Donbass από τη Ρωσία ήταν αντίθετα ένα πολύ αρνητικό βήμα.

Η πείρα μου δείχνει λοιπόν ότι, υπό συνθήκες πίεσης, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο είναι σε θέση να δράσει. Όταν χρειάζεται πραγματικά, εικοσιοκτώ ηγέτες, εικοσιοκτώ χώρες μπορούν να ευθυγραμμιστούν μεταξύ τους. Δεν είναι εύκολο, αλλά ούτε και αδύνατο. Το ερώτημά μου σήμερα είναι πώς θα διατηρηθεί αυτή η ικανότητα δράσης της Ευρώπης όταν δεν υπάρχει άμεση κρίση, όταν δεν ασκείται εξωτερική πίεση. Αυτό θα είναι πολύ πιο δύσκολο.

Εν πάση περιπτώσει θα εξαρτηθεί από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το πνεύμα πρωτοβουλίας της καθώς και - ό,τι κι αν λέγεται σχετικά - από την ικανότητα της Γαλλίας και της Γερμανίας, με άλλα χώρες στο πλευρό τους, να επιτύχουν κοινές λύσεις. Πρόκειται βέβαια για δύο χώρες μόνο από τις εικοσιοκτώ, αλλά οι χώρες αυτές εκπροσωπούν δύο χωριστούς πολιτικούς και οικονομικούς τρόπους σκέψης στο πλαίσιο της Ένωσης και, χωρίς συμφωνία μεταξύ τους ως προς την κοινή κατεύθυνση που θα πρέπει να ακολουθηθεί, τα πράγματα γίνονται εξαιρετικά δύσκολα.

Η συμφωνία τους δεν είναι επαρκής προϋπόθεση, αλλά συχνά αναγκαία. Αυτό τουλάχιστον διδάσκει η πείρα μου. Και με χαρά αφήνω στο διάδοχό μου το έργο να αποδείξει ότι κάνω λάθος!

Μιλώντας για τη Γερμανία και τη Γαλλία..., χωρίς αυτό να σημαίνει ότι ξεχνώ την Ιταλία και τις άλλες χώρες, θα ήθελα να αναφερθώ στο Ηνωμένο Βασίλειο - που εκπροσωπείται εδώ από τον Peter Mandelson. Την επόμενη πενταετία η χώρα αυτή θα είναι μια από τις κύριες προκλήσεις για την Ένωση. Πρέπει να καταβάλουμε κάθε δυνατή προσπάθεια για να διατηρήσουμε την Ένωση. «Καλύτερα μαζί!»

Η εντύπωσή μου είναι ότι τα άλλα κράτη μέλη είναι πρόθυμα να ακούσουν, να εκφραστούν, να διαπραγματευτούν όταν χρειάζεται, αρκεί να γίνονται σεβαστές οι θεμελιώδεις αξίες και αρχές της Ένωσής μας.

Επιτρέψτε μου, στο τρίτο και τελευταίο τμήμα του λόγου μου, να συναγάγω κάποια συμπεράσματα.

Αν εξετάσουμε τα προηγούμενα χρόνια και την απογοητευτική οικονομική κατάσταση, είναι φανερό ότι η «Ευρώπη» δεν έγινε δημοφιλέστερη κατά τη διάρκεια της κρίσης - το αντίθετο μάλιστα. Γι' αυτό ακριβώς το λόγο η επόμενη πενταετία είναι τόσο σημαντική.

Διαπιστώνεται όμως και γενική πολιτική κρίση, σε όλα τα επίπεδα. Υπάρχει ακόμη και γενική δυσφορία, μετά τη χρηματοοικονομική κρίση, σε σχέση με τον τρόπο λειτουργίας των οικονομιών μας, την κατανομή του πλούτου, τη φορολογική επιβάρυνση, την αύξηση της ανισότητας... Για να μην αναφέρουμε το φόβο της παγκοσμιοποίησης, της μετανάστευσης, της φανατικής βίας.

Ας διευκρινίσουμε πάντως ότι λαϊκιστικά κόμματα εμφανίστηκαν σε αρκετές χώρες χρόνια πριν από τη χρηματοπιστωτική κρίση και την κρίση του ευρώ. Καθημερινά πρέπει να αγωνιζόμαστε για να «κάνουμε το φόβο ελπίδα».

Εννοείται ότι το πρόβλημα αυτό παρουσιάζει μια ειδική ευρωπαϊκή διάσταση. Κατά τη γνώμη μου όμως δεν πρόκειται απλώς για τα θεσμικά όργανα και τις εκλογές. Ακόμη πιο σημαντικό είναι να λαμβάνεται υπόψη πώς βλέπουν την Ένωση οι πολίτες και ποια είναι η σχέση τους με αυτήν. Πώς νιώθουν απέναντί της. Θα ήθελα λοιπόν ολοκληρώνοντας να αναπτύξω αυτό το σημείο.

Ας ξεκινήσουμε από μια θλιβερή διαπίστωση. Οι άνθρωποι δείχνουν να θεωρούν σήμερα ότι η Ευρώπη είναι ο λόγος που αισθάνονται ανίσχυροι και βουβοί - ενώ ο σκοπός της Ένωσής μας ήταν ακριβώς να τους κάνει πιο δυνατούς και να τους ξαναδώσει τη δυνατότητα να πάρουν και πάλι στα χέρια τους την ιστορία τους.

Ένας τρόπος για να κατανοήσουμε καλύτερα αυτή την απογοήτευση του κόσμου - όπως ανέφερα τον περασμένο Μάιο στο Άαχεν όταν μου απονεμήθηκε το βραβείο Charlemagne - είναι να εξετάσουμε πώς ο κόσμος αντιλαμβάνεται την Ένωσή μας κυρίως σαν χώρο και σπάνια σαν τόπο. Χώρος και τόπος δεν είναι στην πραγματικότητα το ίδιο πράγμα. Ο τόπος συνεπάγεται προστασία, σταθερότητα και το αίσθημα του ανήκειν. Είναι εκεί όπου οι άνθρωποι αισθάνονται σπίτι τους. Από την άλλη πλευρά ο χώρος δημιουργεί κίνηση και δυνατότητες. Εδώ μιλάμε για κατεύθυνση, ταχύτητα και χρόνο. Ως ανθρώπινα όντα χρειαζόμαστε και τα δύο. Ένα χώρο όπου πετάμε και μια φωλιά που μπορούμε να πούμε ότι είναι δική μας. Είμαστε πολύ απλά πλάσματα!

Με την Ευρώπη, στο επίκεντρο της προσοχής μας ήταν πάντοτε ο χώρος. Σκεφτείτε το. Αυτό που από την αρχή επιδιώκαμε ήταν να καταργήσουμε τα σύνορα για τα προϊόντα, για τους εργαζομένους, για τις επενδύσεις, ώστε να μπορούν οι άνθρωποι και οι επιχειρήσεις να κυκλοφορούν, να παίρνουν πρωτοβουλίες, ν' αξιοποιούν ευκαιρίες. Ακόμη και σήμερα, σε τομείς εντελώς διαφορετικούς όπως η ενέργεια, οι τηλεπικοινωνίες ή η ψηφιακή οικονομία, στόχος είναι να καταργήσουμε τα σύνορα ώστε να δημιουργήσουμε αυτόν τον μεγάλο κοινό χώρο.

Ποτέ όμως δεν θεωρήσαμε την Ευρώπη σπίτι μας, καταφύγιο και σήμερα πληρώνουμε το τίμημα. Η αντίληψη αυτή απέδωσε επί δεκαετίες. Τα ανοιχτά σύνορα δημιούργησαν τεράστιες ευκαιρίες, για εργασία, για εμπόριο, για σπουδές στο εξωτερικό. Και ως αντίκτυπο όλο αυτό το άνοιγμα δημιούργησε ένα προστατευτικό μαξιλάρι - οικονομική ανάπτυξη και κράτη πρόνοιας που είχαν στηθεί σε παράλληλη διάταξη.

Σημαντικό στοιχείο, με βάση τον καταμερισμό των εργασιών όλα αυτά τα χρόνια, η Ευρώπη ανοιγόταν και οι εθνικές κυβερνήσεις προστάτευαν. Κανείς δεν περίμενε κάτι διαφορετικό. Όμως τα πράγματα έχουν αλλάξει. Η παγκοσμιοποίηση άσκησε πιέσεις στα κράτη πρόνοιας. Η κρίση ανάγκασε τα θεσμικά όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης να αναλάβουν ένα νέο ρόλο.

Το αποτέλεσμα είναι μια δραματική και ταχεία στροφή: εκεί που επί δεκαετίες Ευρώπη σήμαινε άνοιγμα, ελευθέρωση, απαγκίστρωση, χειραφέτηση, ανάληψη ευθυνών... σήμερα ξαφνικά ισοδυναμεί με ανάμειξη, επίκριση, επιβολή, υπαγόρευση, διόρθωση, ακόμη και τιμωρία... Η Ευρώπη, η μεγάλη «μητέρα» των ευκαιριών θεωρείται πλέον από πολλούς ανεπιθύμητος «εισβολέας», ο φίλος της ελευθερίας και του χώρου εκλαμβάνεται ως απειλή κατά της προστασίας και του τόπου.

Πρέπει να ξαναβρούμε μια ισορροπία. Είναι σημαντικό η Ένωση να βρίσκεται και από την πλευρά της προστασίας. Η Ένωση πρέπει επειγόντως να πάψει να θεωρείται ότι ωφελεί μόνο τις επιχειρήσεις, ωφελεί και τους εργαζομένους· όχι μόνο αυτούς που «κυκλοφορούν», αλλά και αυτούς που «μένουν»· όχι μόνο τους διπλωματούχους και τους γλωσσομαθείς, αλλά όλους τους πολίτες· και να μην βλέπει τους ανθρώπους μόνο σαν καταναλωτές που θέλουν φθηνά προϊόντα και πολλές επιλογές, αλλά και σαν εργαζομένους που στο πρόσωπο του άλλου μπορεί να βλέπουν ανταγωνιστές στη δουλειά τους.

Πώς θα ξαναβρούμε αυτή την ισορροπία; Σε ό,τι αφορά την προστασία, οι άνθρωποι αναμένουν δύο πράγματα από την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Πρώτον, για προβλήματα που οι μεμονωμένες χώρες είναι σαφές ότι δεν είναι αρκετά μεγάλες ώστε να αντιμετωπίσουν μόνες τους, να παρεμβαίνει η Ένωση. Στα παγκόσμια και διασυνοριακά ζητήματα, οι άνθρωποι επιθυμούν πραγματικά η Ευρώπη να προασπίζει τα συμφέροντά τους και να κρατά μακριά τις απειλές. Δεύτερον, όπου οι εθνικές αρχές είναι οι πλέον αρμόδιες να παρέχουν φροντίδα, να μην εμπλέκεται η Ένωση. Υπάρχουν πράγματι περιπτώσεις όπου, ακριβώς εξαιτίας του μεγέθους της, η Ένωση πρέπει να βαδίζει προσεκτικά. Να μην διαταράσσει, αλλά να σέβεται τους οικείους τόπους προστασίας όπου γεννιέται το αίσθημα του ανήκειν - από τις εθνικές επιλογές κοινωνικής πρόνοιας, τις περιφερειακές παραδόσεις και ταυτότητες, μέχρι και τα τοπικά τυριά.

Από την άποψη αυτή το μήνυμα των πολιτών προς την Ένωση είναι σαφές. *«Η Ένωση πρέπει να καταστεί ισχυρότερη προς τα έξω, παρέχοντας όμως μεγαλύτερη φροντίδα στους πολίτες της.»* Για μένα, αυτή είναι μια από τις κύριες μελλοντικές προκλήσεις που θα πρέπει να αντιμετωπιστούν ώστε να αποκτήσουν και πάλι οι πολίτες εμπιστοσύνη στην Ένωσή μας. Είμαι απόλυτα βέβαιος ότι η νέα ηγεσία μας θα αναλάβει χωρίς δισταγμό αυτή τη σημαντική ευθύνη. Ευχαριστώ. Grazie.